

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Хомінець Тетяна Володимирівна
студентка

Науковий керівник: Геєць Ірина Віталіївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, права та філософії,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна

Поняття права на справедливий суд конкретизовано зокрема у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р., де відповідно до ч. 1 ст. 6 закріплено такі елементи права на справедливий суд: а) право на розгляд справи; б) право на справедливість судового розгляду; в) право на публічність розгляду справи та проголошення рішення; г) право на розумний строк розгляду справи; д) право на розгляд справи судом, встановленим законом; е) право на незалежність і безсторонність суду [1].

Конституційне право на справедливий суд є складним та багатоаспектним і містить такі елементи, сформовані практикою ЄСПЛ: право на доступ до правосуддя, право на суд, створений на підставі закону, право на незалежний і неупереджений суд, право на рівність сторін, право на публічний судовий розгляд, право на отримання вмотивованого судового рішення, право на оскарження судового рішення, право на виконання судового рішення, право на розгляд справи в розумний строк [3, с. 12].

Варто зазначити, що незважаючи, на введення в країні воєнного стану, право на справедливий суд для кожного є абсолютним та непорушним, що зазначено у ч. 2 ст. 64 Конституції України, яка містить у переліку ст. 55, що накладає на державу обов'язок у забезпеченні цього права [2].

В умовах війни актуальними стають такі складові конституційного права на справедливий суд, як забезпечення безперешкодного доступу до правосуддя, розумні строки розгляду та вирішення справ, забезпечення функціонування незалежних судів, створених відповідно до закону. Забезпечення правосуддя судами під час воєнного стану є важливим завданням, оскільки саме на них покладено обов'язок захисту прав та інтересів осіб згідно з конституційними принципами. Зрозуміло, що судова система відчула певні зміни у роботі в умовах війни. Проте найважливіше, що судова гілка влади продовжує свою діяльність, а її

працівники докладають максимум зусиль за будь-яких обставин. Ще на початку повномасштабної війни Державна судова адміністрація України звернулася до Міністерства цифрової трансформації України щодо необхідності забезпечення судів безперервним зв'язком. Наразі судові засідання призначаються та проводяться, суди ухвалюють рішення, та немає перешкод у їх виконанні. Взяти участь у засіданнях можна як офлайн, так і онлайн за допомогою програми EASYCON [4].

Безумовно, живучи у реаліях сьогодення, українцям важко гарантувати реалізацію конституційних прав людини та безперерйну діяльність державних інституцій так, як це було в Україні у мирний час. Внаслідок російської військової агресії судова система зіткнулася з багатьма викликами. Частина судів України сьогодні призупинила свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. Для прикладу, як зазначив голова Ради суддів України Богдан Моніч, довоєнна статистика свідчить, що щодня до Єдиного державного реєстру судових рішень вносилися близько 30 тис судових рішень, тоді як зараз цей показник є набагато нижчим [6].

Усім судам України Рада суддів України оприлюднила рекомендації роботи судів в умовах воєнного стану, пропонуємо розглянути деякі з них більш детально [5]. Щодо розумного строку розгляду справи, про який зазначено в пункті 5 і 7 (можливість відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів). Європейським судом з прав людини зазначено, що розумність тривалості провадження повинна визначатися з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв, як складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також ступінь важливості предмета спору для заявника. Даний елемент права на справедливий суд неодноразово ставав предметом позову, і однією з причин цього була перезавантаженість судової системи, проте наразі маємо нові нюанси, так відповідно до п. 5 Рекомендацій від 02.03.2022, передбачена Конституцією України та Законом No 389-VIII «безперебійність» здійснення правосуддя у разі відкладення та зняття з розгляду справ фактично порушується, адже відкладення чи зняття справи з розгляду не є вирішенням справи по суті [7]. Варто зазначити, що, попри рекомендації РСУ відкладати розгляд справ, більшість судів з травня почали призначати справи після їх відкладення до розгляду. Судові засідання проводяться як з викликом сторін, так і через відеоконференції. Щодо останнього то питання впровадження можливості дистанційного правосуддя набуло піку своєї популярності ще в лютому-березні 2020 року, коли поширення Covid-19 змусило зробити поштовх у цифровізації судової системи. Тоді навесні 2020 року Верховна Рада України прийняла закони, які надали можливість реалізувати право учасникам справи брати участь в судових засіданнях, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий

розгляд, дистанційно. Так підсистема «Електронний суд» надає широкий спектр можливостей для учасників справи як подавати документи, так і знайомитись з наявними у матеріалах справи, отримувати інформацію про хід розгляду справи тощо, що робить судовий процес прозорим та забезпечує його публічність, однак, наразі не всі суди України приєднались до підсистеми «Електронний суд», та знову ж таки маємо нові виклики, оскільки справи часто переносять з причин наявності повітряної тривоги, обмеженому доступі до інтернет ресурсів учасників справи.

Одним із перспективних шляхів подолання викликів є відновлення повноважень та функціонування ВРП і ВКС, які відповідають за кадрове забезпечення судової системи та розгляд дисциплінарних проваджень [8, с. 125]. Ухвалення чітких процедурних норм щодо зміни територіальної підсудності справ також сприятиме уникненню втрати судових матеріалів та дотриманню процесуальних прав громадян. Попри численні виклики, судова система України демонструє стійкість і прагнення адаптуватися до нових реалій. Реалізація права на справедливий суд в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення нормативно-правової бази, вирішення кадрових питань та забезпечення належного фінансування судів. Лише таким чином можливо забезпечити ефективність судової системи та дотримання міжнародних стандартів правосуддя в умовах особливого правового режиму.

Література:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_004 (дата звернення: 24.04.2025).
2. Конституція України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.04.2022).
3. Карпачова Н. І. Міжнародні стандарти у галузі прав і свобод людини та проблеми їх реалізації в Україні. Право України. 2009. № 4. С. 4–21.
4. Горещкий О. Доступ до правосуддя під час війни –успіхи, загрози, рекомендації. Юридична Газета. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/dostup-do-pravosuddya-pid-chas-viyni--uspihi-zagrozi-rekomendaciyi.html> (дата звернення: 24.04.2025).
5. РСУ рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України. URL:<http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 25.04.2025).

6. Моніч Б. Про особливості відправлення правосуддя в Україні під час війни. URL:<http://rsu.gov.ua/ua/news/bogdan-monic-pro-zdijsnenna-pravosudda-v-ukraini-pid-cas-vijni> (дата звернення: 25.04.2025)

7. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. ЮРЛІГА. URL:https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення: 25.04.2025).

8. Невесенко А.В. Реалізація права на справедливий судовий розгляд в Україні в умовах воєнного стану. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали науково-практичної конференції. Суми: СумДУ, 2022. С. 123-126.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-60>

ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ СТЯГНЕННЯ В ДОХІД ДЕРЖАВИ: ПРАКТИКА АП ВАКС

Худик Андрій Мирославович

помічник судді,

Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду

м. Київ, Україна

Цивільна конфіскація — є сучасним цивільним процесуальним інститутом, норми якого надають державі (*в особі її органів*) повернути шляхом звернення до суду та стягнення в дохід держави необґрунтованих активів, яких набула особа, уповноваженою на виконання завдань та функцій держави / місцевого самоврядування або іншою особою, яка набула у власність такі активи за дорученням такої особи [10, с. 75-80; 9, с. 39-45].

Сучасний механізм визнання активів необґрунтованими є цивільним процесуальним інструментом, який дозволяє державі здійснювати належний контроль за користуванням майном з урахуванням публічного інтересу без звинувачення посадової особи у вчиненні будь-яких правопорушень. При чому накладення стягнення можливе лише на ті матеріальні активи, законність володіння якими посадова особа не може обґрунтувати, тобто за звичайних обставин вона не мала б володіти ними, а тому її право не порушується [8].

При таких умов українська процедура цивільної конфіскації є видом цивільних процесуальних відносин, є превентивним та компенсаційним заходом впливу та спрямована на відшкодування шкоди, заподіяної державі, і стягнення необґрунтовано набутого майна або його вартості.